

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

بخش زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی

گرایش ادبیات مقاومت

اسوهای پایداری در ادبیات منظوم دفاع مقدس

استاد راهنما:

دکتر احمد امیری خراسانی

استاد مشاور:

دکتر محمدرضا صرفی

مؤلف:

قدرت آخشن

شهریور ماه ۱۳۹۰

این پایان نامه به عنوان یکی از شرایط درجه کارشناسی ارشد به

گروه زبان و ادبیات فارسی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشگاه شهید باهنر کرمان

تسلیم شده است و هیچگونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره مزبور شناخته نمی شود.

دانشجو : قدرت آکشین

استاد راهنما : دکتر احمد امیری خراسانی

استاد مشاور : محمدرضا صرفی

داور ۱ : دکتر عنایت الله شریف پور

داور ۲ : دکتر محمد صادق بصیری

نماینده تحصیلات تکمیلی دانشکده : دکتر نجمه حسینی سروری

حق چاپ محفوظ و مخصوص به دانشگاه شهید باهنر کرمان است.

تقدیم به:

- مشتاق و مفتخرم که این پایان نامه را
- به ساحت مقدّس و ملکوتی امام عصر (عج) ارواحنا فداه
 - به تمام کسانی که رفتند تا ما و امثال ما بمانند، بخوانند و بنویسند
 - به اسوه‌های ایثار و فداکاری و اسطوره‌های صبر و گذشت، پدر و مادر عزیزم که همیشه پشتیبان من بوده‌اند
 - به همسرم که دریای مهر و فداکاریش را کرانه نیست و این نوشته و بسی ناگفته‌های دیگر و امدار اوست
 - به کسی و کسانی که چو خواستم دست رد بر سینه‌ام نگذاشتند و چو خواندمشان اجابت‌م کردند
 - و در آخر به کسانی که
- در این راه
دلگرمی پاهای خسته‌ام بودند و هستند

تقدیم کنم

- و امیدوارم که به دیده اغماض، قبول و کرامت بنگرند
- «بار خدایا ایمانم را به کامل‌ترین ایمان برسان و باورم را بهترین یقین قرار ده و نیت مرا به نیکوترین نیت‌ها و کردارم را بهترین کردارها برسان» (دعای بیستم از صحیفه سجّادیه)

تشکر و قدردانی

سپاس نخست خدای را سزااست که توفیق بندگی و تحصیل علم و ادب را به ما عطا فرمود است. عمیق‌ترین قدردانی‌هایم را از استاد راهنمای فرهیخته جناب آقای دکتر احمد امیری خراسانی و مشاور صمیمی و مهربان، جناب آقای دکتر محمدرضا صرفی دارم که طی این مطالعه سخاوتمندانه وقت گرانبهایشان را در اختیارم گذاشتند و دلسوزانه مرا همراهی و راهنمایی کردند و همچنین صمیمانه‌ترین و خالصانه‌ترین تشکرات قلبی خود را تقدیم تمام کسانی می‌کنم که مرا در امر تدوین این پایان‌نامه یاری رسانده‌اند از جمله بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس استان کرمان و به‌ویژه حمایت‌های بی‌دریغ جناب آقای ابوالحسنی رئیس محترم این ارگان و همچنین بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس مشهد، کارمندان محترم کتابخانه آستان قدس رضوی و کتابخانه دانشگاه باهنر کرمان و در پایان زحمات و مهربانی‌های بی‌شائبه همسر و تمامی استادانی که طی این سالیان اندیشیدن را به من آموختند، می‌ستایم.

چکیده:

انسان به دلیل کمال خواهی، الگوطلب و الگوپذیر است. او هنگامی که با الگویی روبه‌رو می‌شود و کمال مطلوب خویش را در آن می‌یابد، از نظر عاطفی نوعی قرابت و هماهنگی بین خود و الگو احساس می‌کند که این امر موجب تأسی الگوپذیر از الگو می‌شود.

از آن جای که حجم قابل توجهی از اشعار دفاع مقدس با شخصیت‌های خاصی گره خورده است به گونه‌ای که بررسی و شناخت این شخصیت‌ها به عنوان اسوه، می‌تواند کمک شایانی به شناخت ادبیات پایداری معاصر و ادبیات منظوم دفاع مقدس داشته باشد و در فهم و درک شعر این شاعران تاثیرگذار باشد. لذا شناخت این اسوه‌ها می‌تواند ما را با جهان بینی و دنیای افکار شاعران معاصر بیشتر آشنا سازد و آرمان‌ها و آرزوهای فروخته شاعران را در قالب این اسوه‌ها به زیبایی هر چه تمام‌تر به نمایش بگذارد.

در این پایان‌نامه که به روش کتابخانه‌ای و سندکاوی صورت می‌گیرد؛ سعی شده است شخصیت‌های پر بسامدی که در شعر دفاع مقدس، به عنوان اسوه مطرح شده‌اند، شناسایی شوند که با انجام این پژوهش مشخص شد؛ بیشترین حجم اشعاری که مضمون آن را شخصیت‌های اسوه در بر می‌گیرد، مربوط به اسوه‌های دینی و به ویژه اسوه‌های حماسه‌ساز عاشورا می‌شود. ولیکن بیشترین اسوه‌های به کار گرفته شده در ادبیات منظوم دفاع مقدس، شخصیت‌های اسوه‌ای است که در به ثمر رساندن انقلاب اسلامی ایران و حفظ و نگهداری آن تا به امروز نقش مؤثری را ایفا کرده‌اند.

کلید واژگان: اسوه پایداری، ادبیات منظوم، دفاع مقدس

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: مقدمه
۱	۱-۱- در آمد
۲	۲-۱- بیان مسئله
۲	۳-۱- اهداف تحقیق
۲	۴-۱- استفاده کنندگان از نتایج تحقیق
۲	۵-۱- ضرورت انجام تحقیق
۳	۶-۱- پرسش‌ها یا فرضیه‌های تحقیق
۳	۷-۱- تعریف مفاهیم مطرح شده در پرسش‌ها یا فرضیه‌های تحقیق
۳	۱-۷-۱- اسوه
۴	۲-۷-۱- اسطوره
۴	۳-۷-۱- ادبیات پایداری
۵	۴-۷-۱- شعر دفاع مقدس
۵	۸-۱- پیشینه نظری و تجربی
۶	۹-۱- روش اجرایی تحقیق
	فصل دوم: تعاریف و کلیات
۸	۱-۲- ادبیات پایداری
۱۱	۱-۱-۲- پیشینه ادبیات پایداری در جهان
۱۲	۱-۱-۲-۱- شعر مقاومت در قاره آمریکا
۱۳	۲-۱-۲- شعر مقاومت در قاره آفریقا
۱۴	۳-۱-۲- شعر مقاومت در قاره اروپا
۱۵	۴-۱-۲- شعر مقاومت در قاره آسیا
۱۶	۵-۱-۲- شعر مقاومت در قاره اقیانوسیه
۱۷	۲-۱-۲- پیشینه ادبیات پایداری در متون ادب فارسی
۱۷	۱-۲-۱-۲- پیشینه ادبیات پایداری در نظم
۲۰	۱-۲-۱-۲- عاشورا

۲۱	۲-۱-۲-۱-۲- نهضت شعوبیه
۲۲	۳-۱-۲-۱-۲- جنگ‌های ایران و روس
۲۴	۴-۱-۲-۱-۲- مشروطیت
۲۷	۵-۱-۲-۱-۲- حوادث پیش از انقلاب اسلامی
۲۷	۱-۲-۱-۲-۵-۱- حوادث بعد از مشروطه تا پایان دوران پهلوی اول
۲۸	۲-۱-۲-۱-۲-۵-۲- دوران پهلوی دوم تا سال ۱۳۵۷
۳۰	۶-۱-۲-۱-۲- انقلاب اسلامی
۳۲	۷-۱-۲-۱-۲- دفاع مقدّس
۳۳	۲-۲-۱-۲- پیشینه ادبیات پایداری در نثر
۳۷	۲-۲- اسوه
۳۷	۱-۲-۲- واژه اسوه
۳۸	۲-۲-۲- اسوه در لغت
۴۰	۳-۲-۲- اسوه در اصطلاح
۴۱	۴-۲-۲- اهمیت اسوه از منظر علوم دیگر
۴۱	۱-۴-۲-۲- از دیدگاه روانشناسی و علوم تربیتی
۴۲	۲-۴-۲-۲- از دیدگاه جامعه‌شناسی
۴۳	۵-۲-۲- انواع اسوه در شعر دفاع مقدّس
۴۴	۱-۵-۲-۲- اسوه‌های اساطیری
۴۵	۲-۵-۲-۲- اسوه‌های دینی - مذهبی
۴۶	۳-۵-۲-۲- اسوه‌های ملی
۴۷	۳-۲- اسطوره
۴۸	۱-۳-۲- تعریف اسطوره
۵۰	۲-۳-۲- ادبیات و اسطوره
۵۲	۳-۳-۲- اهمیت اسطوره
۵۴	۴-۲- ادبیات و دفاع مقدّس
۵۴	۱-۴-۲- رویداد دفاع مقدّس
۵۷	۲-۴-۲- ادبیات دفاع مقدّس
۵۸	۳-۴-۲- شعر دفاع مقدّس

- ۶۰ ۲-۴-۳-۱- دوره تولد
- ۶۰ ۲-۴-۳-۲- دوره تجدد
- ۶۱ ۲-۴-۳-۳- دوره بعد از جنگ
- ۶۲ ۲-۴-۴-۴- ویژگی های شعر دفاع مقدس
- ۶۲ ۲-۴-۴-۱- شورآفرینی
- ۶۴ ۲-۴-۴-۲- متعهد بودن
- ۶۵ ۲-۴-۴-۲- ۱- تعهد در برابر خداوند
- ۶۷ ۲-۴-۴-۲- ۲- تعهد در برابر مردم و جامعه
- ۶۸ ۲-۴-۴-۳- ۳- تعهد در برابر انسانیت و حقیقت
- ۶۹ ۲-۴-۴-۳- ۳- تجلی فرهنگ عاشورا در شعر دفاع مقدس
- ۷۱ ۲-۴-۴-۴- ۴- تجلی قرآن کریم و احادیث در شعر دفاع مقدس
- ۷۳ ۲-۴-۴-۵- ۵- به کارگیری قالبها و اوزان متنوع و گوناگون
- ۷۸ ۲-۴-۴-۶- ۶- پیوند فرهنگ ملی و اسطوره‌ای با باورهای دینی
- ۸۰ ۲-۴-۴-۷- ۷- تلفیق حماسه و عرفان
- ۸۱ ۲-۴-۶- ۶- شاعران دفاع مقدس

فصل سوم: اسوه‌های پایداری در ادبیات منظوم دفاع مقدس

- ۸۴ ۳-۱- اسوه‌های اساطیری
- ۸۸ ۳-۱-۱- رستم
- ۹۳ ۳-۱-۲- آرش
- ۹۷ ۳-۱-۳- سیاوش
- ۱۰۴ ۳-۱-۴- کاوه آهنگر
- ۱۰۷ ۳-۱-۵- مجنون و فرهاد
- ۱۱۱ ۳-۲- اسوه‌های ملی
- ۱۱۲ ۳-۲-۱- امام خمینی (ره)
- ۱۲۳ ۳-۲-۲- میرزا کوچک خان
- ۱۲۷ ۳-۲-۳- سید محمود طالقانی
- ۱۳۰ ۳-۲-۴- دکتر علی شریعتی
- ۱۳۳ ۳-۲-۵- شهید مرتضی مطهری

- ۱۳۵ - ۶-۲-۳- شهید رجایی و باهنر
- ۱۳۵ - ۱-۶-۲-۳- شهید محمدعلی رجایی
- ۱۳۶ - ۲-۶-۲-۳- شهید باهنر
- ۱۳۸ - ۷-۲-۳- شهید بهشتی و شهدای هفت تیر ۱۳۶۰
- ۱۴۱ - ۸-۲-۳- حماسه آفرینان جنگ تحمیلی
- ۱۴۲ - ۱-۸-۲-۳- بسیجیان، سپاهیان و ارتشی‌ها
- ۱۴۴ - ۲-۸-۲-۳- شهدا
- ۱۴۸ - ۳-۸-۲-۳- جانبازان
- ۱۵۰ - ۹-۲-۳- بزرگان و سرداران جنگ
- ۱۵۰ - ۱-۹-۲-۳- شهید مصطفی چمران
- ۱۵۴ - ۲-۹-۲-۳- شهید آوینی
- ۱۵۷ - ۳-۹-۲-۳- شهید صیاد شیرازی
- ۱۵۹ - ۴-۹-۲-۳- شهید ابراهیم همت
- ۱۶۰ - ۵-۹-۲-۳- شهید محمود کاوه
- ۱۶۲ - ۶-۹-۲-۳- شهید مهدی باکری
- ۱۶۳ - ۳-۳- اسوه‌های دینی - مذهبی
- ۱۶۵ - ۱-۳-۳- حضرت ابراهیم (ع)
- ۱۷۰ - ۲-۳-۳- حضرت هابیل (ع)
- ۱۷۳ - ۳-۳-۳- حضرت موسی (ع)
- ۱۷۶ - ۴-۳-۳- حضرت سلیمان (ع)
- ۱۷۷ - ۵-۳-۳- حضرت عیسی (ع)
- ۱۷۸ - ۶-۳-۳- حضرت یوسف (ع)
- ۱۷۹ - ۷-۳-۳- پیامبر اکرم (ص)
- ۱۸۷ - ۸-۳-۳- امیرالمؤمنین علی (ع)
- ۱۹۶ - ۳-۳-۳- حضرت فاطمه زهرا (س)
- ۲۰۰ - ۱۰-۳-۳- شخصیت‌ها و اسوه‌های جریان ساز و مؤثر قیام عاشورا
- ۲۰۲ - ۱-۱۰-۳-۳- امام حسین (ع)
- ۲۰۹ - ۲-۱۰-۳-۳- حضرت ابوالفضل (ع)

۲۱۴	۳-۳-۱۰-۳- حضرت زینب (س)
۲۱۸	۳-۳-۱۱- امام رضا (ع)
۲۲۴	۳-۳-۱۲- حضرت مهدی (عج)
۲۳۱	۳-۳-۱۳- شخصیت‌های معنوی و عرفانی
۲۳۱	۳-۳-۱۳-۱- منصور حلاج
۲۳۵	۳-۳-۱۳-۲- ابوذر غفاری
	فصل چهارم: نتیجه‌گیری
	۴-۱- آمارها و نمودارها
۲۴۲	۴-۱-۱- نمودار اسوه‌های ملی در ادبیات منظوم دفاع مقدس
۲۴۳	۴-۱-۲- نمودار اسوه‌های دینی در ادبیات منظوم دفاع مقدس
۲۴۴	۴-۱-۳- نمودار اسوه‌های پایداری در ادبیات منظوم دفاع مقدس
	کتابنامه
۲۴۶	الف: کتاب‌ها
۲۵۴	ب: مقاله‌ها
۲۵۵	ج: پایان‌نامه‌ها
۲۵۵	د: سایت‌های اینترنتی

فصل اوّل

مقدمه

۱-۱-درآمد :

ادبیات هر کشوری، آینه تمام نمای آن کشور است. به گونه‌ای که می‌توان، در آن فراز و نشیب‌ها، شکست‌ها و پیروزی‌ها، ظلم و ستم‌ها، فریاد و مقاومت‌ها و به‌طور کل، همه نقاط قوت و ضعف ملتی را در آن جستجو کرد. از آن‌جای که در کشور ما، رویکرد مخاطب به ادبیات و به ویژه شعر، در لحظات حساس و فراموش نشدنی گسترده‌تر بوده است؛ لذا ادبیات آن دوران، مناسب‌ترین محمل برای تحقیق و بررسی است.

پدیده جنگ تحمیلی پس از پیروزی انقلاب اسلامی، یکی از گسترده‌ترین حوزه‌های تفکر، اندیشه و پژوهش را فراروی اندیشمندان و پژوهشگران علاقه‌مند به این حوزه قرار داده است تا ابعاد پیچیده و ناشناخته‌ای، از فرهنگ و اندیشه‌های مذهبی و ملی مردم ایران را مورد پژوهش قرار دهند.

یکی از انواع بهره‌برداری‌های ادبیات منظوم دفاع مقدس، استفاده از اسوه‌های فراوان مذهبی، ملی و اساطیری در لابه‌لای اشعار مختلف شعر دفاع مقدس و تجلی شاعرانه افکار و اندیشه‌های این گروه، در سروده‌های دفاع مقدس است که این امر به خوبی مشهود است. همچنین علاوه بر این شخصیت‌ها، ما شاهد حضور شخصیت‌های اسوه دیگری نیز در دیگر اشعار شاعران دفاع مقدس هستیم که وجود آن‌ها چونان خورشید در صفحات تاریخ ملی و دینی ما می‌درخشد، شخصیت‌های اسوه‌ای که تمام عمر خود را صرف مبارزه حق علیه باطل نمودند؛ مبارزه و پایداری برای زنده نگهداشتن فکر حق و مبارزه برای اجرای قانون حق که ما در این مجال برآیند، به بحث و بررسی پیرامون این اسوه‌ها در ادبیات منظوم دفاع مقدس، باتکیه بر آثار برجسته‌ترین شاعران دفاع مقدس پردازیم تا در این میان، پربسامدترین اسوه‌های مطرح شده در شعر شاعران دفاع مقدس، شناسایی و با کشف و شناساندن آن‌ها کمک شایانی به درک و فهم بهتر شعر این شاعران کرده باشیم.

۱-۲- بیان مسئله:

بررسی میزان بهره‌گیری شاعران دفاع مقدّس از اساطیر، اسوه‌ها و میزان تاثیرپذیری آن‌ها از اسوه‌های معاصر و انواع اسطوره‌ها که در تقسیم‌بندی صورت گرفته شامل اسوه‌های ۱- ملی ۲- مذهبی ۳- اساطیری می‌شود. و همچنین بررسی و روشن کردن زوایای خاموش مسائلی که در بالا بیان شد، اصلی‌ترین محور این پایان‌نامه را تشکیل می‌دهد که این مساله می‌تواند در شناخت شعر دفاع مقدّس و ویژگی‌های آن مؤثر باشد.

۱-۳- اهداف تحقیق:

- آشنایی با مفهوم اسوه، اسطوره، ادبیات پایداری، ادبیات دفاع مقدّس.
- تقسیم‌بندی اسوه‌ها به انواع اسوه‌های ۱- ملی ۲- مذهبی ۳- اساطیری.
- آشنایی با شخصیت‌ها و زندگی‌نامه آنها به عنوان اسوه.
- بررسی میزان تاثیرگذاری این شخصیت‌ها بر شعر دفاع مقدّس.
- ارائه نمونه‌های شعری.
- بررسی میزان بازخورد این شخصیت‌ها با ارائه نمودار.

۱-۴- استفاده‌کنندگان از نتایج تحقیق:

- دانشجویان و استادان محترم رشته زبان و ادبیات فارسی و ادبیات پایداری
- علاقه‌مندان به پژوهش در حوزه دفاع مقدّس
- بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدّس
- نهادها و مؤسسات تحقیقی و پژوهشی در حوزه دفاع مقدّس

۱-۵- ضرورت انجام تحقیق:

از آن‌جای که حجم قابل توجهی از اشعار پایداری معاصر - به خصوص شعر دفاع مقدّس - با شخصیت‌های خاصی گره خورده است؛ بررسی و شناخت این شخصیت‌ها به عنوان اسوه، می‌تواند کمک شایانی به شناخت ادبیات پایداری معاصر و ادبیات منظوم دفاع مقدّس داشته باشد و در فهم و درک شعر این شاعران تاثیرگذار باشد. همچنین شناخت این اسوه‌ها و اسطوره‌ها می‌تواند ما را با جهان بینی و دنیای افکار شاعران معاصر بیشتر آشنا سازد و آرمان‌ها و آرزوهای فروخته شاعران را در قالب این اسوه‌ها و اسطوره‌ها به زیبایی هر چه تمام‌تر به نمایش بگذارد.

۱-۶- پرسش‌ها یا فرضیه‌های تحقیق:

- ۱- چنین به نظر می‌رسد اسطوره دارای معنی واحدی نباشد.
- ۲- احتمال دارد اسوه دارای معانی متفاوتی باشد.
- ۳- به نظر می‌رسد اسوه‌ها در شعر دفاع مقدّس انواع مختلفی دارند.
- ۴- گمان می‌رود شخصیت‌هایی با حماسه‌آفرینی در دفاع مقدّس، به‌عنوان اسوه وارد شعر شده باشند.
- ۵- دور از ذهن نیست اگر بگوییم؛ پربسامدترین شخصیت‌ها یا اسوه‌ها در شعر دفاع مقدّس مذهبی و دینی هستند.

۱-۷- تعریف مفاهیم مطرح شده در پرسش‌ها یا فرضیه‌های تحقیق:

بازشناسی واژه‌ها و مفاهیم کلیدی در هر پژوهش، بی‌تردید در رفع ابهام و شتاب بیشتر و پایایی تحقیق تأثیر بسزایی دارد. این کار در واقع به مفهوم درک صحیح موضوع مورد بحث است که بررسی و حلّ مسأله را نیز میسرتر می‌سازد؛ به ویژه در مقوله‌های اجتماعی، سیاسی و مذهبی، که به سبب کاربرد وسیع واژگان و عدم دقت علمی در استعمال آن‌ها، همواره با نوعی اختلاط مفاهیم و امتزاج معانی مواجهیم. بنابراین، پیش از ورود به متن پژوهش، با نگرشی ویژه و دقیق‌تر به بررسی واژه‌های کلیدی این نوشتار می‌پردازیم.

مهم‌ترین واژه‌های مورد نظر عبارتند از: اسوه، اسطوره، ادبیات پایداری و شعر دفاع مقدّس که در عنوان پژوهش ذکر شده‌اند و از مفاهیم اصلی و کلیدی بحث به شمار می‌روند.

۱-۷-۱- اسوه

اسوه از ریشه ناقص واوی و بر وزن فُعله می‌باشد و وزن فعله برای چیزی است که به آن عمل شود مثل لُقمه... پس اسوه آن چیزی است که به آن تأسی جسته و اعمال و رفتار به وسیله آن اصلاح گردد (ابن منظور، ۱۳۶۳، ج ۱: ۶۴). آنچه از تعاریف ذیل اصطلاح این واژه مشخص است، تقریباً همه به معانی، سرمشق، مقتدا، اقتدا و نمونه پیروی اذعان دارند. در تأثیر این نکته صاحب تفسیر نمونه نیز این معنای اصطلاحی را برای واژه اسوه در نظر گرفته است و بیان می‌دارند که «اسوه در اصل به معنای آن حالتی است که انسان به هنگام پیروی از دیگری به خود می‌گیرد و به تعبیر دیگر همان تأسی کردن و اقتدا نمودن است، بنابراین معنای مصدری دارد نه معنای وصفی» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۶، ج ۱۷: ۲۴۲).

واژه «اسوه» و معادل آن «لگو» را می‌توان به نمونه‌های انسانی و به شیوه و طرز عمل افراد اطلاق نمود و اما معنایی که در حال حاضر از این کلمه گفته می‌شود و موضوع ما در این پژوهش می‌باشد، باید بگوییم: به حالت و گرایش شخص به دیگری و پیروی از کارهای نیک و بد وی اطلاق می‌گردد به گونه‌ای که در عمل همانند او باشد و حالت وی را بیابد و برحسب این که پیروی از چه کسی باشد، ممکن است اسوه‌ای نیک یا بد باشد.

۱-۷-۲-اسطوره

پژوهشگران تاکنون تعاریف گوناگونی از اسطوره ارائه کرده‌اند و هرکدام به نوعی اسطوره را تعریف و تبیین می‌نمایند. در باور عامه مردم، اسطوره با افسانه، قصه، چیزهای خیالی و غیرواقعی، داستان‌های کهن حماسی، داستان‌های عامیانه و تاریخ و دین پیوند خورده است، اسطوره با توجه به مقتضیات زمان، تعاریف گوناگونی می‌یابد، اما در نگاه نخست، «اسطوره بیانی است که ژرف ساخت آن حقیقت و تاریخ (در نظر مردم رم باستان) و رو ساخت آن افسانه باشد» (شمیسا، ۱۳۸۳: ۸۶).

دکتر مهرداد بهار، پژوهشگر توانمند اساطیر ایران، در زمینه واژه اسطوره می‌گوید: «اساطیر جمع مکسر واژه اسطوره در عربی است. اسطوره خود واژه‌ای است معرب از یونانی «Historia» به معنای جست‌وجو، آگاهی و داستان و از مصدر «Historian» به معنای بررسی کردن و شرح دادن، واژه عربی اروپایی برابر آن «Mythe» در انگلیسی، «Mythe» در فرانسه، «Myth-e» در آلمانی از واژه یونانی «Mythos» به معنای شرح؛ خبر و قصه گرفته شده است» (بهار، ۱۳۷۳: ۱۹۳).

۱-۷-۳- ادبیات پایداری

«باطرح نظریه تعهد و التزام در ادبیات و گسترش آن در جوامعی که دستخوش تحولات عمده سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بودند، شیوه تازه‌ای در زبان و ادبیات جهان، به ویژه ایران پیدا می‌شود؛ شیوه‌ای برخاسته از اصول ادبیات ملتزم، ولی با قدری تفاوت در عناصر زبانی و محتوایی که آن را «ادبیات مقاومت» نامیده‌اند» (بصری، ۱۳۸۸: ۲۰). این نوع ادبیات، ادبیات سستپندگی و عشق است، ادبیات توفنده و پرتلاطمی که آلودگی به یأس و سکون را نمی‌پذیرد و بسان روح، پیوسته در کالبد خمود ادبیات هر عصر دمیده می‌شود. در واقع این گونه ادبی، در طول تاریخ و در کشاکش تهاجم قدرت‌ها و تدافع جوامع سلطه‌ناپذیر، همواره به مثابه ابزار و سلاحی بازدارنده رخ نموده و موجبات احیاء، تداوم و بقای فرهنگی جوامع مورد هجوم یا تحت سلطه را فراهم آورده

است. پس می‌توان گفت ادبیات پایداری، نوشته‌هایی است که توسط نویسندگان و پژوهندگان جهان در مقابل هر گونه ظلم، جور، تعدی، تجاوز، ضعیف‌کشی، قدرت‌نمایی، ثروت‌اندوزی و فساد درونی دستگاه‌های حاکم به وجود می‌آید.

۱-۷-۴- شعر دفاع مقدس

جنگ هشت ساله تحمیلی، جلوه‌گاه هنر پایداری مردان مردی بود که مدافعان با هنر استقامت و شاعران و هنرمندان با ترسیم و تجسم آن همه عشق و زیبایی، بر جاودانگی آن کوشیدند، شاعران متعهد انقلاب، تمام هنر و استعداد خدادادیشان را در به تصویر کشیدن لحظه‌های ناب حماسه و عشق شوریده دلانی که از هشت خوان حماسه گذشتند و رو به افق‌های سبز بهشت بال گشودند، به عرصه تماشا گذاشتند. حاصل چنین تلاش صادقانه‌ای شعری بود زیبا، دلنشین، پر شور و مؤثر که امروزه به شعر دفاع مقدس مشهور است، شعر دفاع مقدس، شعر عشق و جوانمردی و جریان زلال و پویایی است که رویش سرخ حماسه‌های سبز را پاس می‌دارد. شعری که ریشه در ایمان و اعتقاد ژرف این شاعران متعهد دارد و برخاسته از فرهنگ غنی ایرانی - اسلامی است و در تعریفی جامع‌تر، شعر دفاع مقدس: به سروده‌هایی گفته می‌شود که، درون مایه و موضوع آن‌ها به مسائل هشت سال دفاع مقدس و تبعات، پیامدها و ویژگی‌های آن باز می‌گردد.

۱-۸- پیشینه نظری و تجربی :

الف) مبانی و چارچوب نظری انجام پژوهش
بررسی و شناخت شخصیت‌هایی که در شعر دفاع مقدس به عنوان اسوه معرفی شده‌اند و بررسی میزان بهره‌گیری شاعران دفاع مقدس از این اسوه‌ها و روشن کردن زوایای این مساله، مبانی و چارچوب نظری این پژوهش را تشکیل می‌دهد.

ب) چکیده تحقیقات انجام شده در ایران:

در مورد اسوه‌های پایداری در شعر دفاع مقدس تنها یک مقاله کار شده است و آن مقاله‌ای است با عنوان «رحمدل و اسوه‌های پایداری» از دکتر پروین تاج‌بخش و خانم خدیجه گنجی بیجارپس که در نشریه ادبیات پایداری دانشگاه باهنر کرمان به چاپ رسیده است و همچنین دو پایان‌نامه با عناوین:

۱- "اسوه‌های قرآنی و شیوه‌های تبلیغی آنان و مقایسه آنها با شیوه‌های شناخته شده تبلیغ در جهان امروز" که در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس تهران توسط مصطفی عباسی مقدم کار شده است.

۲- "اسوه از دیدگاه قرآن" که در دانشکده اصول دین تهران توسط کبری مسعودی همّت‌آبادی کار شده است.

که در این پژوهش به تناسب موضوع می‌توان از برخی آنها استفاده کرد.

ج) چکیده تحقیقات انجام شده در خارج از ایران:

موردی یافت نشد.

۱-۹- روش اجرایی تحقیق:

این پایان‌نامه از نوع پژوهش‌های بنیادین است که به روش کتابخانه‌ای و استناد به منابع و مآخذ جمع‌آوری شده است و در میان منابع و مآخذ تنها از منابع دیداری مکتوب و آن هم به طور اخص از کتاب‌ها و مجموعه مقالات و پایان‌نامه‌ها - که اعتبار علمی بیشتری دارند - استفاده شده است. شیوه جمع‌آوری مطالب به روش و شیوه تحلیلی - توصیفی انجام گرفته است. بدین ترتیب که پس از بررسی اشعار شاعران مطرح دفاع مقدّس، شخصیت‌های اسوه‌ای که در این اشعار از بسامد بالایی برخوردار بوده است؛ یادداشت‌برداری شده و آن اشعار مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته شده است و پس از استخراج شواهد طبقه‌بندی یافته‌ها بر اساس طرح پایان‌نامه، به توصیف و تحلیل و نگارش آنها پرداخته شده است. این پژوهش بنیادین با استفاده از شیوه سندکاوی تدوین گردیده است. بدین معنا که در ابتدا، پس از شناخت منابع فیش برداری صورت گرفته است و پس از آن به پردازش فیش‌ها، دسته‌بندی، تحلیل، تجزیه، نتیجه‌گیری و ارائه نمودار پرداخته شده است.

فصل دوم

تعاريف و كليّات

۲-۱- ادبیات پایداری

در طی دوره‌های مختلف تاریخی یکی از وظایف ادبیات، منعکس ساختن شور و احساس حاکم بر جامعه بوده است. در این دوره‌ها، ادبیات آینه‌اندیشه‌ها، عاطفه‌ها، خواسته‌ها، گرایش‌ها و آرمان‌های یک ملت بوده است. در ازمنه مختلف، شاعران، نویسندگان و هنرمندان با سلاح برنده، پرتوان و کارآمد خویش باعث جاودانه شدن وقایع تاریخی، شایسته‌ها و ناشایسته‌های جامعه آن دوره می‌شده‌اند و ادبیات آن دوره، دیوان مفاخر و آینه آداب، اخلاق و سنن آن عصر محسوب می‌شود.

در طول تاریخ، همیشه نویسندگان و پیشروان فکری جامعه، در برابر آنچه حیات معنوی و مادی آن جامعه را تهدید می‌کرده است خود را متعهد و ملتزم می‌دانسته‌اند و با این احساس تعهد، دست به قلم شده و اقدام به خلق آثاری می‌کرده‌اند که گاهی این آثار، در قله‌های ادب آن دوره قرار می‌گرفته است. البته ناگفته نماند ادبیات آن، با توجه به شرایط و مقتضیات هر دوره تاریخی، جلوه و نحوه بروز و ظهورش می‌تواند متفاوت با دوره‌ای دیگر باشد؛ چنان که در یک برهه تاریخی نوع ادب معترض، افشاگر و هشدار دهنده و در دوره‌ای دیگر، نوع ادب عارفانه و زاهدانه و در روزگاری دیگر، ادب سوگ و مرثیه است.

«با طرح نظریه تعهد و التزام در ادبیات و گسترش آن در جوامعی که دستخوش تحولات عمده سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بودند، شیوه تازه‌ای در زبان و ادبیات جهان، به ویژه ایران، پیدا می‌شود؛ شیوه‌ای برخاسته از اصول ادبیات ملتزم، ولی با قدری تفاوت در عناصر زبانی و محتوایی که آن را «ادبیات مقاومت» نامیده‌اند» (صیری، ۱۳۸۸: ۲۰). این نوع ادبیات، ادبیات ستیهندگی و عشق است؛ ادبیات توفنده و پر تلاطمی که آلودگی به یأس و سکون را نمی‌پذیرد و بسان روح، پیوسته در کالبد خمود ادبیات هر عصر دمیده می‌شود. در واقع این گونه ادبی، در طول تاریخ و در کشاکش تهاجم قدرت‌ها و تدافع جوامع سلطه‌ناپذیر، همواره به مثابه ابزار و سلاحی بازدارنده رخ نموده و موجبات احیاء، تداوم و بقای فرهنگی جوامع مورد هجوم یا تحت سلطه را فراهم آورده است.